

ВІДГУК

офіційного опонента доктора політичних наук, професора
Смолянюка Володимира Федоровича на дисертаційну роботу
Міненка Єгора Сергійовича «Розвиток інститутів
інформаційної безпеки сучасної України як чинник
суспільно-політичної стабільності», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 –
Політологія

Актуальність теми дисертаційної роботи. Актуальність теми представленого дослідження обумовлена трансформацією інформаційних чинників з атрибутивних складових соціогенезису в критично важливі передумови успішного здійснення українською нацією державотворчого проекту в умовах глобальної дестабілізації та здійснення окремими суб'єктами міжнародних взаємин агресивних силових акцій (війн), спрямованих на підкорення або знищення нестійких політичних систем (держав). На очах сучасників та за безпосередньої участі багатьох із них інформаційна сфера суспільного буття стала практичним інструментом забезпечення поступального суспільно-політичного розвитку, вищим орієнтиром якого була й залишається національна державність.

Чинна Стратегія інформаційної безпеки України від 28.12.2021 р. до глобальних викликів та загроз інформаційній безпеці віднесла: збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній, посилення ролі соціальних мереж у національному та світовому інформаційному просторі, недостатній рівень медіаграмотності різних категорій населення в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, деякі інші. Необхідність розробки та ухвалення цього документу диктувалась ескалацією загроз та небезпек інформаційного штибу, на які демократична країна, залучена в складні комунікативні процеси внутрішнього, регіонального та глобального рівнів, не могла не реагувати.

Намагання Росії зруйнувати сферу інформаційної безпеки України простежується з 90-х років. Антиукраїнські інформаційні дії російської сторони розпочались в умовах, які вважалися «мирними», та суттєво посилились у 2014 р., коли РФ перейшла до практичного етапу послаблення Української державності. Анексія Криму та окупація східних районів Донеччини й Луганщини здійснювались на основі бруталного інформаційного тиску на Україну (заздалегідь спланованих інформаційних операцій), де основним інструментом інформаційної боротьби стала пропагандистська машина Кремля.

8-річний інформаційний наступ на РФ Україну отримав своє продовження у вигляді широкомасштабної агресії від 24.02.2022 р. Ситуація, що виникла після агресивного вторгнення російських військ, радикально змінила стан інформаційної сфери не лише України, а й світу в цілому. Для України ситуація загострилася до вигляду «бути чи не бути», оскільки на основі застосування масованих інформаційних (інформаційно-психологічних) впливів країна-агресор прагне знищити Українську державу, дестабілізувати суспільство, зруйнувати механізми становлення нації, посіяти страх, хаос, паніку, підірвати духовно-ціннісну основу національної самоідентифікації, відновити російський контроль над українською територією, здійснити інші злочинні дії, спрямовані на ліквідацію українства та його державотворчих прагнень. За таких умов інформаційна безпека стала необхідною умовою виживання України, організації ефективної відсічі російській агресії та завершення війни на українських умовах.

Досвід російсько-української війни, розпочатої у 2014 р., дає змогу констатувати перетворення інформаційного чинника в самостійний спосіб досягнення цілей війни. Інформація як інструмент боротьби може застосовуватись комплексно з іншими варіантами впливу на противника (в такому разі доцільно говорити про інформаційну складову гібридної війни) або самостійно (отримуємо феномен інформаційної або інформаційно-психологічної війни). Проте й перший, і другий випадки реагування на інформаційний вплив суспільно-політичного опонента (ворога) доцільно здійснювати з позицій забезпечення інформаційної безпеки держави та суспільства.

Виходячи з наведених вище аргументів, актуальність дисертаційної роботи Є.Міненка не підлягає сумніву. Дослідження та узагальнення досвіду діяльності України у сфері розвитку інститутів інформаційної безпеки в контексті забезпечення суспільно-політичної стабільності є нагальними й такими, що потребують публічної наукової рефлексії.

Мета дисертації та дослідницькі завдання. Послідовність дослідницьких завдань, обрана автором, дозволяє успішно виконати його мету – розкрити вплив інститутів інформаційної безпеки на забезпечення стабільності держави в сучасних умовах, послаблення міжнародної конфронтації та загроз демократіям у контексті ескалації викликів глобалізації та швидкого розвитку інформаційних технологій. Це передбачає вивчення механізмів формування та функціонування політичних інститутів, здатних ефективно протистояти інформаційним загрозам, а також здійснення неупередженої оцінки їхнього впливу на загальну

стабільність державного устрою. Задля виконання цієї мети дисертантом здійснено наступні пізнавальні дії:

досліджено політологічні та міждисциплінарні аспекти розуміння сутності інформаційної безпеки;

окреслено теоретичні основи дослідження суспільно-політичної стабільності;

описано методи вивчення системи інформаційної безпеки як елемента суспільно-політичної стабільності;

розкрито чинники та критерії суспільно-політичної стабільності, зокрема роль інформаційного компонента в її забезпеченні;

охарактеризовано виклики та механізми забезпечення політичної стабільності в інформаційному суспільстві;

виявлено особливості забезпечення суспільно-політичної стабільності в умовах інформаційно-психологічної війни;

проведено безпековий аналіз ключових агентів та каналів пропаганди російсько-української війни;

розроблено рекомендації з протидії інформаційному впливу РФ на суспільно-політичну стабільність України;

окреслено перспективи розвитку інститутів і механізмів забезпечення суспільно-політичної стабільності у публічному інформаційному просторі України.

На наш погляд, запропонована дисертантом гносеологічна матриця дослідження є цілком прийнятною, дозволяючи висвітлити об'єкт дослідження (суспільно-політична стабільність як необхідна основа демократизації, ефективного реформування політичної системи, глобальних перетворень, а також стійкості держави і громадськості перед викликами війни, зокрема її інформаційними загрозами) та його предмет (розвиток сучасних інститутів інформаційної безпеки як чинник суспільно-політичної стабільності України, роль інформаційної стійкості у протидії зовнішній агресії).

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні наукові положення, висновки й практичні рекомендації, викладені в дисертації, є логічними та послідовними. Обґрунтованість представлених здобувачем наукових положень базується на аналізі наукових та науково-дидактичних праць вітчизняних авторів, відповідної нормативної бази.

У вступі прописано низку положень, що є обов'язковими для дисертаційних робіт рівня PhD: обґрунтовано вибір теми, мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, розкрито його методологічну основу,

наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне й практичне значення, особливості апробації дисертаційної роботи тощо.

Важливими моментами першого розділу є дослідження сутності інформаційної безпеки, виокремлення міждисциплінарних та власне політологічних аспектів пояснення її змісту. Дисертантом застосовано теоретичні засади державного стратегування у сфері інформаційної безпеки, її нормативно-правового забезпечення, ідентифікації деструктивних факторів, спрямованих проти інформаційної безпеки, у площині «виклик – загроза – небезпека – ризик», підготовки та здійснення інформаційно-психологічних операцій, протидії психоінформаційній агресії, інформаційного складника гібридних війн тощо. Подібна тематична різноплановість сприяє усвідомленню особливої ролі інформаційної безпеки в сучасній політичній динаміці.

Автор безпосередньо пов'язує інформаційну безпеку з феноменом суспільно-політичної стабільності, що є цілком логічним у контексті даного дисертаційного дослідження. При цьому причинно-наслідкові залежності між безпекою і стабільністю ним розглядаються в широкому контексті: як інформаційна безпека сприяє формуванню стабільних суспільно-політичних відносин, так і стабільність вбирає в себе безпековий параметр функціонування інформаційної сфери. Такий підхід, позбавлений надмірної категоричності або однозначності, слід визнати науково продуктивним. Попри неупереджене тлумачення дихотомії «безпека – стабільність» дисертант все ж схиляється до визнання безпеки елементом суспільно-політичної стабільності, тобто підлеглою структурною одиницею. Як видно, стабільність в авторській інтерпретації сприймається як родове явище, безпека – як видове. Подібна ієрархія виглядає коректною та посилює методологічну ґрунтовність дослідження.

Другий розділ дисертації, розкриваючи суспільно-політичну стабільність як основу забезпечення національної та міжнародної безпеки, пропонує для осмислення чинники забезпечення та критерії стабільного функціонування суспільства, деталізує виклики політичній стабільності та механізми її забезпечення в інформаційному середовищі, а також конкретизує специфіку еволюції суспільно-політичної стабільності в умовах інформаційно-психологічної війни. Серед заявлених напрямів осмислення стабільності в суспільно-політичному контексті вдало розкрито чинники та механізми її забезпечення (насамперед діяльність державних органів, до прерогативи яких у нормативний спосіб віднесено інформаційно-безпекові питання). Інші аспекти забезпечення інформаційної стабільності позначено, проте розкрито не повною мірою.

Третій розділ дослідження має практичне значення, оскільки розкриває інституційні аспекти розвитку інформаційної стійкості сучасної України. З цією метою автором досліджено діяльність ключових агентів (каналів) російської пропаганди в умовах російсько-української війни, розкрито методи діяльності РФ з питань дестабілізації суспільно-політичної сфери України, розроблено рекомендації щодо протидії російським пропагандистським впливам, а також окреслено перспективи розвитку інститутів і механізмів забезпечення суспільно-політичної стабільності в інформаційному просторі сучасної України.

Якщо узагальнити, то кожен розділ дисертації Є.Міненка, відповідно до науково-дослідницьких завдань, є змістовно насиченим, розкриває важливі аспекти обраної теми та має розгорнуті висновки. Усі розділи дисертації органічно взаємопов'язані та мають внутрішню логіку викладення матеріалу. У загальних висновках повністю розкрито результати дисертаційного дослідження та окреслено авторське розуміння сутності заявленої теми. Це свідчить про належний рівень наукової компетенції та професійної кваліфікації дисертанта.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній політичній науці розвинуто концепт інформаційної стійкості, тобто: а) здатності політичної системи, держави і суспільства загалом до попередження та протидії негативним впливам, зокрема кібератакам, дезінформації та іншим формам інформаційного втручання; б) спроможності системи інформаційної безпеки ефективно функціонувати, захищаючи свою цілісність, конфіденційність, доступність, автентичність даних навіть в умовах війни.

Комплексна рефлексія інформаційної стійкості сучасної політичної системи в інтерпретації дисертанта охоплює: розуміння рівня кібербезпеки політичних інституцій (системи е-голосування, веб-сайтів партій, систем е-звітності та інших критично важливих інформаційних платформ); вивчення заходів з протидії кібершпигунству та іншим інформаційним загрозам; дослідження каналів поширення дезінформації; оцінку доступності та прозорості інформації про діяльність політичних інститутів, прийняття рішень; аналіз законодавства з кібербезпеки, захисту персональних даних, свободи слова тощо; окреслення планів та заходів уряду чи інших політичних інститутів у разі масштабних витоків інформації чи інших кризових ситуацій в інформаційній сфері.

Іншими науковими здобутками дисертанта пропонується вважати:

аналіз міжнародного досвіду створення та функціонування політичних інститутів інформаційної безпеки та розробки рекомендацій

щодо адаптації успішних практик до умов конкретної держави, новітні механізми та інструменти управління інформаційною безпекою, які можуть бути ефективно імплементовані в інших країнах для підвищення їх державної стабільності.

розуміння нових інформаційних загроз, що виникають в сучасних умовах, та стратегії протидії їм на основі застосування політичних, технологічних та соціальних факторів.

На наш погляд, вимогу щодо забезпечення наукової новизни дослідження, яка збагачує політологічну теорію і практику, автором виконано.

Повнота висвітлення результатів дослідження. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, серед яких 5 статей – у наукових фахових виданнях України з політичних наук, 1 стаття – у науковому виданні, яке включено до міжнародних наукометричних баз, 5 праць засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають отримані наукові результати.

Оцінка оформлення дисертації. Рукопис дисертації відповідає нормативним вимогам щодо продукування наукових текстів.

Практичне значення одержаних наукових результатів. Пропозиції та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані:

у діяльності органів державної влади України при формуванні та реалізації політики інформаційної безпеки та забезпечення суспільно-політичної стабільності;

при здійсненні державного планування у сферах національної безпеки і оборони;

у науково-дослідній діяльності при проведенні подальших наукових досліджень у сферах протидії російській агресії в інформаційній (інформаційно-психологічній) сферах;

в освітній діяльності при викладанні академічних курсів на кшталт «Основи національної безпеки», «Інформаційна безпека», «Кібербезпека», «Забезпечення інформаційно-психологічної стійкості» та підготовці їх дидактичного забезпечення.

Визнаючи системність, цілісність і ґрунтовність дослідження Є.Міненка, варто звернути увагу на певні дискусійні моменти:

Перше. На сторінках дослідження автор претендує на розкриття сутності та змісту поняття «система інформаційної безпеки» (зокрема, це словосполучення містить назва пункту 1.3). Проте в акцентованому вигляді цю систему на сторінках дисертації не розглянуто. Її структуру, функції,

ресурси, способи практичного застосування представлено в «розмитому» вигляді, що є небажаним для наукової продукції дисертаційного значення.

Друге. Дисертація має аргументну (джерельну) асиметрію на користь 2022 р. та попередніх років. Інформаційні й безпекові тренди 2023 та 2024 років, що відбуваються або безпосередньо в Україні, або в міжнародному просторі із залученням української сторони, розглянуто недостатньо. Не враховано, що забезпечення суспільно-політичної стабільності в Українській державі й суспільстві не є уніфікованим різновидом владної діяльності, незалежним від конкретно-історичних обставин. Потрібно було конкретизувати стабілізаційні дії та ефекти 2022, 2023, 2024 років (періоду широкомасштабної агресії РФ проти України) з боку української влади, української громади, міжнародного середовища, світових медіа, що тісніше пов'язало б матеріали дослідження із сучасністю та дозволило б здійснити опцію політичного прогнозування.

Третє. Дисертація мала б більш структурований вигляд у випадку дотримання автором принципу кількісної співмірності підрозділів дослідження. Наприклад, підрозділи 2.2, 3.1 є невеликими, підрозділ 2.3 за розміром їх набагато переважає. Подібний («рваний») спосіб текстового оформлення матеріалів дослідження засвідчує різний ступінь опрацювання дисертантом заявленої проблематики, а також ставить питання про необхідність більш ретельної структуризації (розроблення змісту) дослідження.

Четверте. Слабиною дисертації є використання автором обмеженої кількості джерел (135 позицій, з них лише 5 іноземною мовою). Це особливо помітно на тлі присутності в інформаційному просторі України значної кількості монографій, дисертацій, оглядів, дайджестів, перекладів іноземних досліджень із заявленої проблематики. Тим більше, що їх загальна кількість невпинно зростає.

П'яте. Дисертація має орфографічні та стилістичні неточності. Посилання на відповідні інформаційні джерела в ряді випадків не відповідають нормативним вимогам.

Разом з тим, дані зауваження не применшують значення пізнавально-аналітичних можливостей автора, реалізованих у даній роботі. Дисертантові вдалося переконати зацікавлену аудиторію в особистій спроможності опрацювання тематики інформаційної безпеки, суспільно-політичної стабільності, інформаційно-психологічної війни тощо. Урахування Є. Міщенко названих вище зауважень цілком спроможне позитивно вплинути на його подальші науково-теоретичні та практичні розробки, посилити гносеологічну культуру в цілому.

